

LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS BRANDOS EGZAMINO PROGRAMA**I. BENDROSIOS NUOSTATOS**

1. Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino programa (toliau – programa) parengta vadovaujantis šiais dokumentais:
 - 1.1. Vidurinio ugdymo lietuvių kalbos ir literatūros bendrąja programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. vasario 21 d. įsakymu Nr. V-269 (Žin., 2011, Nr. 26-1283), kuri nurodo:
 - 1.1.1. Lietuvių kalbos ir literatūros kaip dalyko tikslas – padėti mokiniams ugdytis komunikavimo lietuvių kalba ir literatūrinę (kultūrinę) kompetencijas; išplėtoti gebėjimus kalbėti ir rašyti aiškia, taisyklinga ir turtinga kalba, suvokti save kaip kalbos ir kultūros paveldėtojus, puoselėtojus ir kūrėjus; susiformuoti laisvo, atsakingo žmogaus savimone, asmeninį santykį su literatūra (kultūra), sustiprinti savo tapatybę ir savivertę; išsiugdyti kūrybinį ir kritinį mąstymą (žr. 5.2.).
 - 1.2. Lietuvių kalbos ugdymo bendrojo lavinimo programas vykdančiose mokyklose 2010–2014 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2010 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-2455 (Žin., 2011, Nr. 2-56), kuri nurodo:
 - 1.2.1. įtvirtinti lietuvių kalbos, kaip mokomojo dalyko, humanitarinio ugdymo paskirtį (žr. 12.1.1.);
 - 1.2.2. kalbą ugdyti kaip asmens mąstymo ir raiškos, tapatybės formavimosi būdą; literatūros mokyti suvokiant ją ne tik kaip kalbos ugdymo būdą ar meninį tekstą, bet ir pabrėžiant literatūros vertybinį aspektą – literatūroje glūdinčią tautos ir žmonijos išmintį, sukaupą patirtį, kultūros ryšius, taigi per literatūrą formuoti laisvo ir civilizuoto žmogaus mentalitetą, asmeninį santykį su nacionaline kultūra ir suteikti bendruosius Lietuvos ir Europos humanitarinės kultūros pamatus (žr. 12.1.1.1.);
 - 1.2.3. pasiekti, kad į ugdymo programas įtraukta literatūra formuotų ir meninį skonį, ir pasaulėžiūrą, ir moralines nuostatas (žr. 12.2.1.4.);
 - 1.2.4. sustiprinti kūrybinio, kritinio ir etinio mąstymo ugdymą visais ugdymo turinio aspektais (žr. 12.2.2.);
 - 1.2.5. ugdyti mokinių gebėjimus reflektuoti ir vertinti literatūros kūrinius, sieti juos su gyvenimu, kelti vertybinius klausimus (žr. 12.2.2.1.).
 - 1.3. Bendrojo lavinimo ugdymo turinio formavimo, vertinimo, atnaujinimo ir diegimo strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. gegužės 23 d. įsakymu ISAK-970 (Žin., 2007, Nr. 63-2440), kuri nurodo:
 - 1.3.1. užtikrinti, kad išorinis vertinimas atitiktų Bendrosiose programose iškeltus ugdymo tikslus ir numatytus mokinių pasiekimus (žr. 12.3.).
 - 1.4. Mokinių pažangos ir pasiekimų vertinimo samprata, patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. ISAK-256 (Žin., 2004, Nr. 35-1150), kuri pabrėžia šiuos vertinimo principus:
 - 1.4.1. vertinama tai, kas buvo numatyta pasiekti ugdymo procese: mokinių žinios ir supratimas, bendrieji ir dalyko gebėjimai, vertybinės nuostatos (žr. 9.);
 - 1.4.2. apibendrinamasis vertinimas turi būti validus ir patikimas; vertinimo dalyviai iš anksto susitaria ir priima sprendimus dėl vertinimo rangavimo, kriterijų ir tvarkos (22.3.).
2. Rengiant programą vadovautasi šiomis nuostatomis:
 - 2.1. egzamino programa turi būti siauresnė ir konkretesnė už vidurinio ugdymo bendrąją programą;
 - 2.2. egzaminas turi atitikti šiuos vidurinio ugdymo bendrojoje programoje numatytus uždavinius:
 - 2.2.1. siekiama, kad mokiniai: stiprintų / gilintų kalbos vartojimo praktikos įgūdžius; remdamiesi literatūra (kultūra), rašytų rišlius, kūrybiškus, probleminius tekstus; remdamiesi kalbos ir literatūros žiniomis bei literatūros (kultūros) raidos supratimu,

autorius biografijos, istoriniu, kultūriniu kontekstu, įvairiais aspektais nagrinėtų, lygintų ir vertintų kūrinius, aptartų jų sąsajas su dabartimi; susidarytų lietuvių literatūros visumos vaizdą (žr. 5.3.1.; 5.3.2.);

- 2.3. iš anksto turi būti žinomi egzamino turinio reikalavimai ir užduočių vertinimo kriterijai.
3. Programos paskirtis – apibrėžti:
 - 3.1. lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino tikslus ir uždavinius;
 - 3.2. lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino tipus ir vertinimo principus;
 - 3.3. vertinamas mokinių žinias ir gebėjimus;
 - 3.4. egzamino struktūrą;
 - 3.5. egzamino matricą;
 - 3.6. egzamino turinį;
 - 3.7. užduoties tipus;
 - 3.8. vertinimo kriterijus.
4. Programa skirta lietuvių kalbos ir literatūros egzamino užduočių rengėjams, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojams, vidurinių mokyklų 11–12 (gimnazijų III–IV) klasių mokiniams.
5. Lietuvių kalbos ir literatūros vidurinio ugdymo programą baigusiems mokiniams lietuvių kalbos brandos egzaminas yra privalomas.
6. Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminas (toliau – brandos egzaminas) yra dviejų tipų: valstybinis ir mokyklinis.

II. BRANDOS EGZAMINO TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

7. Brandos egzamino tikslai:
 - 7.1. įvertinti mokinių bendrąjį raštingumą – gebėjimą sukurti rišlų argumentuotą tekstą, laikantis taisyklingos kalbos reikalavimų;
 - 7.2. įvertinti mokinių gebėjimus remtis lietuvių kalbos ir literatūros programinėmis žiniomis ir kultūrine patirtimi;
 - 7.3. įvertinti bendruosius mokinių gebėjimus spręsti problemas, analizuoti, interpretuoti, vertinti.
8. Brandos egzamino uždaviniai:
 - 8.1. įvertintus mokinių pasiekimus palyginti tarpusavyje šalies mastu (valstybinis brandos egzaminas) arba palyginti juos su nustatytais standartais (mokyklinis brandos egzaminas);
 - 8.2. sudaryti galimybes mokykloms ir kitiems socialiniams partneriams analizuoti lietuvių kalbos ir literatūros mokymo(si) veiksmingumą.

III. BRANDOS EGZAMINO TIPAI IR VERTINIMO PRINCIPAI

9. Lietuvių kalbos ir literatūros valstybinis brandos egzaminas (toliau – valstybinis brandos egzaminas) rengiamas remiantis Bendrųjų programų bendrojo ir išplėstinio kursu ir atitinka išplėstinio kurso pasiekimų lygio reikalavimus.
10. Lietuvių kalbos ir literatūros mokyklinis brandos egzaminas (toliau – mokyklinis brandos egzaminas) rengiamas remiantis Bendrųjų programų bendrojo kursu ir atitinka bendrojo kurso pasiekimų reikalavimus.
11. Valstybinio brandos egzamino vertinimas yra norminis. Mokinio darbas pagal valstybinio brandos egzamino vertinimo instrukcijoje pateiktas vertinimo normas įvertinamas taškais, kurie perskaičiuojami į balus nuo 1 iki 100.
12. Mokyklinio brandos egzamino vertinimas yra kriterinis. Mokinio darbas pagal mokyklinio brandos egzamino vertinimo instrukcijoje pateiktas vertinimo normas įvertinamas taškais. Egzamino įvertinimas – pažymys – parašomas pagal taškų ir pažymių atitikmenų lentelę.
13. Kad išlaikytų valstybinį brandos egzaminą, mokinys turi surinkti ne mažiau kaip 25 proc. galimų surinkti taškų.

IV. VERTINAMOS ŽINIOS IR GEBĖJIMAI

15. Brandos egzaminu tikrinama:
- 15.1. žinios ir supratimas;
 - 15.2. žinių ir gebėjimų taikymas;
 - 15.3. problemų sprendimas, analizavimas, interpretavimas, vertinimas.
16. Dalyko žinias ir supratimą mokinys parodo, kai:
- 16.1. pagrindžia teiginius analizuodamas nurodytų autorių kūrinius ir remdamasis jų kultūriniu istoriniu, biografiniu ar meniniu kontekstu;
 - 16.2. argumentuoja pateikdamas pavyzdžių iš programoje nagrinėtų laikotarpių literatūros ir istorinio kultūrinio konteksto;
 - 16.3. aptaria, kuo (ar) aktualūs nurodytų autorių kūriniai;
 - 16.4. paaiškina svarbiausius lietuvių ir visuotinės literatūros ir kultūros reiškinius;
 - 16.5. tinkamai vartoja kūrinio raiškos sąvokas.
17. Dalyko žinias ir gebėjimus mokinys taiko, kai:
- 17.1. vartoja tinkamos reikšmės žodžius, tinkamas gramatines formas ir konstrukcijas;
 - 17.2. taisyklingai rašo, laikydamasis bendrinės kalbos normų reikalavimų;
 - 17.3. komponuoja tekstą, siekdamas teksto rišlumo ir vientisumo, turinio ir raiškos dermės;
 - 17.4. tinkamai cituoja ir perfrazuoja.
18. Gebėjimą spręsti problemas, analizuoti, interpretuoti, vertinti mokinys parodo, kai:
- 18.1. formuluoja ir pagrindžia tezę; nuosekliai plėtoja mintis, tikslingai ir tinkamai argumentuoja;
 - 18.2. analizuoja ir vertina literatūros kūrinio turinį, raišką, meninį savitumą; lygina jį su kitais kūriniais;
 - 18.3. pagrindžia nagrinėjamo kūrinio santykį su kontekstu (biografiniu / kultūriniu istoriniu / meniniu);
 - 18.4. argumentuotai išreiškia savo požiūrį; jeigu reikia, polemizuoja remdamasis literatūros ir kultūros pavyzdžiais.
19. Mokyklinio ir valstybinio lietuvių kalbos ir literatūros egzamino reikalavimai vertinamiems mokinių pasiekimams nurodyti programos **1 priede**.

V. EGZAMINO MATRICA

20. Egzamino matricos paskirtis – užtikrinti egzamino užduoties turinio struktūros ir gebėjimų grupių proporcijas (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Gebėjimų grupės		Žinios ir supratimas	Taikymas	Problemų sprendimas	Procentai
Vertinimo sritys					
Rašinio turinys					30
Kalbos taisyklingumas					40
Teksto raiška					30
Procentai	Valstybinis egzaminas	20–25	20–25	50–55	100
	Mokyklinis egzaminas	25–30	25–30	35–40	

- 20.1. 1 lentelė nusako, kiek užduoties taškų procentais tenka kiekvienai egzamino užduoties vertinimo sričiai ir gebėjimų grupei.

VI. EGZAMINO UŽDUOTIES TIPAI

21. Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino modelis – rašinys, t. y. atvirojo tipo integruota užduotis, kurią atlikdamas mokinys parodo: kultūrinę brandą; analizės, sintezės, klasifikavimo, apibendrinimo, vertinimo, problemų sprendimo ir argumentavimo gebėjimus; kalbos vartojimo efektyvumą ir raštingumą.
22. Ir valstybiniam, ir mokykliniam brandos egzaminui pateikiama po keturias rašymo užduotis – dvi samprotavimo tipo rašinio ir dvi literatūrinio rašinio:
 - 22.1. samprotavimo objektas – problema; tikslas – išsiaiškinti / išspręsti problemą;
 - 22.2. literatūrinio rašinio objektas – literatūra; tikslas – analizuoti ir vertinti literatūros kūrinių(-ius);
 - 22.3. mokinys renkasi vieną iš keturių užduočių.
23. Valstybiniam brandos egzaminui pateikiamos tokios užduotys:
 - 23.1. Parašyti samprotavimo rašinį:
 - 23.1.1. pateikiamos dvi problemiška suformuluotos temos iš Bendrosios programos bendrajame ir išplėstiniame kurse nagrinėjamų kūrinių tematikos;
 - 23.1.2. rašant privalu remtis vienu iš nurodytų trijų privalomų programinių lietuvių autorių, kitais savo nuožiūra pasirinktais programiniais¹ autoriais, tinkamu kontekstu.
 - 23.1.3. rašinio apimtis – 400–500 žodžių.
 - 23.2. Parašyti literatūrinį rašinį:
 - 23.2.1. pateikiamos dvi temos, reikalaujančios platesnio ir problemiškesnio literatūros svarstymo;
 - 23.2.2. rašant privalu remtis dviem autoriais: vienu iš nurodytų trijų privalomų programinių lietuvių autorių ir savo nuožiūra pasirinktu kitu lietuvių autoriumi;
 - 23.2.3. rašinio apimtis – 400–500 žodžių.
24. Mokykliniam brandos egzaminui pateikiamos tokios rašymo užduotys:
 - 24.1. Parašyti samprotavimo rašinį:
 - 24.1.1. pateikiamos dvi problemiška suformuluotos temos iš Bendrosios programos bendrajame kurse nagrinėjamų kūrinių tematikos;
 - 24.1.2. pateikiami trys nukreipiamieji klausimai;
 - 24.1.3. rašant privalu remtis pasirinktu privalomos literatūros kūriniu ir tinkamu kontekstu; galima remtis ir asmenine patirtimi.
 - 24.1.4. rašinio apimtis – 300–400 žodžių.
 - 24.2. Parašyti literatūrinį rašinį:
 - 24.2.1. pateikiamos dvi temos, reikalaujančios literatūros kūrinio aptarimo;
 - 24.2.2. pateikiami trys nukreipiamieji klausimai;
 - 24.2.3. rašant privalu remtis bent vienu iš nurodytų keturių privalomų bendrajam kursui lietuvių autorių;
 - 24.2.4. rašinio apimtis – 300–400 žodžių.
25. Brandos egzamino užduočių pavyzdžiai pateikiami programos **2 priede**.
26. Mokyklinio brandos egzamino metu mokiniams leidžiama naudotis *Dabartinės lietuvių kalbos žodynu*, *Mokomuoju lietuvių kalbos rašybos ir kirčiavimo žodynu*, *Lietuvių kalbos žinyne*, *Kalbos patarimais*, *Didžiųjų kalbos klaidų sąrašu* ir dvikalbiais žodynais.

VII. MOKINIŲ DARBŲ VERTINIMAS

27. Valstybinio ir mokyklinio brandos egzamino teksto rašymo užduoties vertinimo sritys – rašinio turinys, kalbos taisyklingumas ir teksto raiška:
 - 27.1. Rašinio turinio vertinimo kriterijai:
 - 27.1.1. samprotavimo rašinio turinio vertinimo kriterijai:
 - 27.1.1.1. problemos analizė (bendri gebėjimai kryptingai analizuoti, argumentuoti, vertinti, pagrįstai apibendrinti);

¹ Programiniai autoriai – per lietuvių kalbos ir literatūros ir tautinių mažumų gimtosios kalbos pamokas nagrinėjami privalomi ir kontekstiniai autoriai.

- 27.1.1.2. rėmimasis literatūra (gebėjimas paremti teiginius tinkama kūrinio medžiaga);
- 27.1.2. literatūrinio rašinio turinio vertinimo kriterijai:
- 27.1.2.1. temos plėtotė;
- 27.1.2.2. literatūros kūrinių supratimas ir interpretavimas.
- 27.2. Kalbos taisyklingumo vertinimo kriterijai:
- 27.2.1. kalbos vartojimas (gramatika ir leksika);
- 27.2.2. raštingumas (rašyba ir skyryba).
- 27.3. Teksto raiškos vertinimo kriterijai:
- 27.3.1. kalbinė raiška (kalbos aiškumas, logiškumas, tinkamumas, sklandumas, turtingumas, glaustumas);
- 27.3.2. teksto struktūra (tinkamos struktūrinių dalių proporcijos, pagrįstas teksto skaidymas pastraipomis, nuoseklumas).
- 27.4. Rašinio vertinimo sričių, užduoties tipų, jų vertinimo kriterijų ir skiriamų taškų sąsajos žr. 2 lentelėje.

2 lentelė

Vertinimo sritys		Vertinimo kriterijai	Taškų skaičius	
I. Rašinio turinys	Samprotavimo rašinys	1. Problemos analizė	10	15
		2. Rėmimasis literatūra	5	
	Literatūrinys rašinys	1. Temos plėtotė	10	15
		2. Literatūros kūrinio supratimas ir interpretavimas	5	
II. Kalbos taisyklingumas		3. Kalbos vartojimas (<i>gr, ž</i>)	10	20
		4. Raštingumas (<i>I, V</i>)	10	
III. Teksto raiška		5. Kalbinė raiška (<i>lg, st</i>)	10	15
		6. Teksto struktūra (✓)	5	
Iš viso			50	

28. Vertinimo aspektai aprašomi pagal atitinkamo kriterijaus specifiką.
- 28.1. Užduoties vertinimo kriterijų aprašai, jų skirtumai valstybiniame ir mokykliniame brandos egzamine bei vertinimo kriterijų pritaikymas mokiniams iš mokyklų lietuvių mokomąja kalba ir mokyklų tautinių mažumų mokomąja kalba yra pateikiami programos **3 priedo 3, 4, 5 lentelėse**.
- 28.1.1. Kalbos vartojimo, raštingumo ir kalbinės raiškos kriterijų vertinimas skiriasi:
- 28.1.1.1. vertinant valstybinio ir mokyklinio brandos egzamino darbus;
- 28.1.1.2. pereinamuoju laikotarpiu vertinant darbus mokinių iš mokyklų lietuvių mokomąja kalba ir mokyklų tautinių mažumų mokomąja kalba (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Mokinių darbų iš mokyklų tautinių mažumų mokomąja kalba vertinimo skirtumai		
Vertinama vienodai pagal šiuos kriterijus	Vertinama skirtingai	
	pagal šiuos kriterijus	pagal skiriamus taškus
1. Problemos analizė	—	—
2. Rėmimasis literatūra	—	—
1. Temos plėtotė	—	—
2. Literatūros kūrinio supratimas ir interpretavimas	—	—
—	3. Kalbos vartojimas (<i>gr, ž</i>)	7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0
—	4. Raštingumas (<i>I, V</i>)	7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0
—	5. Kalbinė raiška (<i>lg, st</i>)	7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0
6. Teksto struktūra ($\sqrt{\quad}$)	—	—

- 28.2. Vertinant kalbos vartojimą, raštingumą ir kalbinę raišką skiriamos šios klaidų rūšys:
- 28.2.1. kompetencijos klaida (angl. *error*, pranc. *erreur*) – klaida, atsirandanti dėl per menkos kalbos vartotojo kompetencijos, t. y. kai ko nors iš tikrųjų nemokama;
 - 28.2.2. atlikties klaida (angl. *mistake*, pranc. *faute*) – klaida, atsirandanti dėl to, kad kalbos vartotojas tinkamai nepasinaudoja turima kompetencija (pvz., visame rašinyje vienaskaitos galininką rašė taisyklingai, bet vieną sykį suklydo);
 - 28.2.3. riktas (angl. *slip*, pranc. *lapsus(m)*) – atsitiktinė, nesusijusi su kalbos mokėjimu klaida, atsirandanti dėl psichologinės ir fizinės būsenos, dažniausiai greitai rašant, dėl nuovargio, streso ar dėmesio stokos (pvz., žodžio skiemenų, žodžio junginio skiemenų, raidžių sukeitimai).
- 28.3. Turinio kriterijų aprašai pateikiami programos **3 priedo 1, 2 lentelėse**; teorinis vertinimo vadovas pagal lygius – programos **4 priede**.
- 28.3.1. Turinys vertinamas vienodai:
- 28.3.1.1. mokinių darbuose iš mokyklų lietuvių mokomąja kalba ir mokyklų tautinių mažumų mokomąja kalba;
 - 28.3.1.2. valstybiniame ir mokykliniame brandos egzamine; pastarąjį turinio požiūriu lengvesnį padaro paprastesnės užduočių formuluotės, didesnė privalomų kūrinių pasirinkimo galimybė ir nukreipiamieji klausimai.
- 28.3.2. Vertinant samprotavimo rašinio ir literatūrinio rašinio turinį, skiriamas santykinis ir absoliutus turinio nulis („0“):
- 28.3.2.1. santykinis nulis abu turinio kriterijai vertinami tada, kai mokiniui nepavyko atlikti užduoties, nors akivaizdu, kad jis stengėsi tai padaryti; rašinys vertinamas toliau pagal kitus kriterijus;
 - 28.3.2.2. absoliutus turinio nulis rašomas tada, kai mokinys neatliko užduoties, parašė rašinį ne ta tema arba parašė mažiau negu pusę reikalaujamos apimties; rašinys toliau pagal kitus kriterijus nevertinamas.
- 28.4. Rašinio gilioji struktūra vertinama kartu su turiniu (žr. **3 priedo 1, 2 lenteles**); paviršinė (formalioji) struktūra vertinama kaip teksto raiškos dalis (žr. **3 priedo 6 lentelę**).
- 28.5. Kalbos vartojimo, raštingumo ir kalbinės raiškos kriterijų aprašas (klaidų skaičius) yra tikslinamas pagal Nacionalinio egzaminų centro tyrimų duomenis ir skelbiamas svetainėje www.nec.lt kiekvienų metų sausio mėn.

VIII. PRIEDAI

**Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminų programos
1 priedas**

Reikalavimai mokiniams, kurie mokėsi pagal išplėstinio kurso programą, apima reikalavimus mokiniams, kurie mokėsi pagal bendrojo kurso programą, todėl lentelėje išplėstinio kurso skiltyje įrašyta tik tai, ką mokinys privalo žinoti, suprasti ir gebėti daugiau, negu reikalaujama bendrajame kurse.

Reikalavimai išlaikyti mokyklinį brandos egzaminą	Reikalavimai išlaikyti valstybinį brandos egzaminą
1. Rašinio turinys (problemos analizė / temos plėtotė)	
Formuluoti tezę, ją pagrįsti, komponuoti tekstą.	Laikytis tezės formulavimo ir pagrindimo reikalavimų.
Atskleisti temą, remiantis literatūra.	Paremti mintis grožine literatūra, kitais kultūros tektais.
	Taikyti pagrindines argumentavimo taisykles.
	Nuosekliai plėtoti mintis, išreikšti savo požiūrį.
2. Rėmimasis literatūra / kūrinio analizė	
Apibūdinti vieną iš 4 nurodytų bendrajam kursui privalomų autorių kūrinių.	Apibūdinti ir vertinti vieną iš 3 nurodytų privalomų programinių lietuvių autorių kūrinių.
Analizuoti kūrinio turinį.	Argumentuotai vertinti kūrinį turinio ir raiškos požiūriu.
	Atskleisti kūrinio reikšmės, siejant jas su pasirinktu kontekstu.
Nurodyti literatūros rūšį.	Tinkamai vartoti pagrindines epinio, lyrikos ir dramos kūrinio raiškos sąvokas.
3. Kūrinių biografinis, kultūrinis istorinis, meninis kontekstas	
Apibūdinti aptariamo kūrinio kontekstą (biografinį / kultūrinį istorinį).	Aptarti kūrinio santykį su kontekstu (biografiniu / kultūriniu istoriniu / meniniu).
	Atpažinti ir įvertinti literatūroje svarbiausius lietuvių ir visuotinės kultūros reiškinius.
4. Kalbos taisyklingumas	
Laikytis bendrinės kalbos (leksikos, gramatikos) normų reikalavimų.	
Taisyklingai rašyti, taikant pagrindines rašybos ir skyrybos taisykles.	Taisyklingai rašyti, remiantis kalbos sistemos išmanymu.
5. Teksto raiška	
Kurti aiškų, rišlų ir vientisą tekstą, laikantis bendrųjų rašto darbo struktūros reikalavimų.	Siekti turinio ir raiškos dermės.
Pasirinkti tinkamą ir tikslią raišką pagal kuriamo teksto tikslą, stilių ir žanrą.	
	Siekti įtaigumo pasitelkiant retorikos priemones.
	Taikyti citavimo ir perfrazavimo taisykles.

**Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminų programos
2 priedas**

Brandos egzamino užduočių pavyzdžiai

Valstybinis lietuvių kalbos ir literatūros egzaminas

Užduotis. Pasirinkite vieną temą ir parašykite rašinį. Rašinio apimtis – 400–500 žodžių; laikas – 4 val.

Samprotavimo rašinys

Parašykite samprotavimo rašinį tema „*Ar asmens vertybės ir pasirinkimą nulemia istorinis laikas?*“ Aiškinantis šią problemą privalu remtis tinkamu kontekstu ir vienu iš nurodytų trijų autorių; galite remtis ir kitais savo nuožiūra pasirinktais programiniais autoriais.

Autoriai pasirinkimui: K. Donelaitis, J. Biliūnas, A. Škėma.

Literatūrinis rašinys

Parašykite literatūrinį rašinį tema „*Kaip rašytojai gina žmogaus orumą?*“. Rašydami remkitės dviem autoriais: vienu iš nurodytų trijų ir savo nuožiūra pasirinktu kitu lietuvių autoriumi.

Autoriai pasirinkimui: K. Donelaitis, V. Mačernis, J. Aputis.

Mokyklinis lietuvių kalbos ir literatūros egzaminas

Užduotis. Pasirinkite vieną temą ir parašykite rašinį. Rašinio apimtis – 300–400 žodžių; laikas – 3 val.

Samprotavimo rašinys

Parašykite samprotavimo rašinį tema „*Ar žmogui svarbu turėti namus?*“ Aiškindamiesi šią problemą remkitės pasirinktu privalomos literatūros kūriniu ir tinkamu kontekstu; galite remtis ir asmenine patirtimi.

Jums gali padėti šie klausimai (temą galite plėtoti ir kitaip):

1. *Daugelio rašytojų (ir apskritai menininkų) kūryboje svarbią vietą užima vaikystės, gimtinės, namų temos. Kaip manote, kodėl?*
2. *Kuo svarbūs namai kūrinys, kurį pasirinkote aptarti?*
3. *Galima manyti, jog moderniaame pasaulyje žmogui nebėra svarbus prisirišimas prie vienos vietos, dėl to namų reikšmė šiandien nublankusi, tarsi nebetekusi svarumo. Kuo remdamiesi pritartumėte šiam teiginiui, kokie argumentai leistų jį paneigti?*

Literatūrinis rašinys

Parašykite literatūrinį rašinį tema „*Namų reikšmė lietuvių literatūroje*“. Rašydami remkitės bent vienu iš šių autorių: J. Biliūnas, J. Tumas-Vaižgantas, J. Aputis, Just. Marcinkevičius.

Jums gali padėti šie klausimai (temą galite plėtoti ir kitaip):

1. *Kiek dėmesio jūsų pasirinktame kūrinys skirta namų erdvei, jos aprašymui?*
2. *Kokį vaidmenį nagrinėjamo kūrinio veikėjų gyvenime vaidina namai, kaip su jais susijusi žmogaus veikla / saviraiška / mintys / prisiminimai / gyvenimo planai ir pan.?*
3. *Kaip namų tema Jūsų pasirinktame kūrinys padeda atskleisti pagrindinę kūrinio mintį, kokia ji?*

**Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminų programos
3 priedas**

1 lentelė

I. Turinio vertinimas (samprotavimo rašinys)

Lygis	Taškai	1. Problemos analizė	Taškai	2. Rėmimasis literatūra
5	10–9	▪ Temos plėtotė rodo, kad autorius gerai suvokia problemos esmę ir kontekstą. ▪ Problema aiškiai suformuluota ir kryptingai svarstoma / pagrindinė mintis nuosekliai plėtojama; teiginiai išsamiai pagrindžiami². ▪ Visi argumentai tinkami³ ir svarūs⁴. ▪ Tekstas rodo puikius gebėjimus analizuoti ir apibendrinti. ▪ Samprotavimas savarankiškas ir įtikinamas, rašančiojo pozicija aiški. ▪ Išanga kryptinga, išvados pagrįstos.	5	▪ Samprotaujama remiantis nurodytais programiniais kūriniais. ▪ Teiginiai paremiami puikiai tinkančia kūrinio medžiaga (neprieštarauja kūrinio prasmei)*. ▪ Rėmimasis literatūra rodo puikų kūrinio supratimą ir gebėjimą vertinti kūrinį. ▪ Tinkamai vartojamos kūrinio raiškos sąvokos.
4	8–7		4	
3	6–5		3	
2	4–3		2	
1	2–1		1	
0	0		0	
	0			

**Jeigu rėmimasis literatūra nepagrindžia teiginių, jis įvertinamas 0 tašku.*

² **Išsamus pagrindimas** – tai teiginio ir argumentų tarpusavio ryšių demonstravimas, t. y. pagrįstas ir įtikinamas samprotavimas, o ne argumentų gausa (argumentų turi būti nei per daug, nei per mažai – tiek, kad teiginys būtų įrodytas, kad teze būtų galima patikėti).

³ **Tinkamas** argumentas – tas, kuris pagrindžia teiginį, kuriam yra skirtas. Argumento tinkamumas – jo santykis su konkrečiu teiginiu (teiginys turi atitikti nagrinėjamą problemą – priešingu atveju jį pagrindžiantis argumentas negali būti įskaitytas).

⁴ **Svarus** argumentas – tas, kuris skatina patikėti, paremia ar net verčia priimti tezė (pagrindinę mintį). Argumento svarumas – jo santykis su tema.

2 lentelė

I. Turinio vertinimas (literatūrinis rašinys)

Lygis	Taškai	1. Temos plėtotė	Taškai	2. Literatūros kūrinių supratimas ir interpretavimas
5	9–10	- Puikiai suvokta tema. - Pagrindinė mintis aiškiai suformuluota ir kryptingai, nuosekliai plėtojama; teiginiai išsamiai pagrindžiami⁵. - Tekstas rodo puikius gebėjimus analizuoti ir apibendrinti. - Analizė savarankiška ir įtikinama, rašančiojo pozicija aiški. - Ižanga kryptinga, išvados pagrįstos.	5	- Nurodyti kūriniai analizuojami tuo aspektu, kurio reikalauja tema. - Interpretavimas ir vertinimas rodo puikų kūrinio tiesioginių ir perkeltinių reiškinių supratimą. - Tinkamai vartojamos kūrinio (epikos, lyrikos, dramos) raiškos sąvokos. - Tikslingai remiamasi kontekstais, pagrindžiamos kūrinių sąsajos.
4	7–8		4	
3	5–6		3	
2	3–4		2	
1	1–2		1	
0	0		0	
	0			

⁵ **Išsamus pagrindimas** – tai teiginio ir argumentų tarpusavio ryšių demonstravimas, t. y. pagrįstas ir įtikinamas samprotavimas, o ne argumentų gausa (argumentų turi būti nei per daug, nei per mažai – tiek, kad teiginys būtų įrodytas, kad teze būtų galima patikėti).

3 lentelė

II. Kalbos taisyklingumo vertinimas

3. Gramatikos formų ir leksikos vartojimas

Taškai	Valstybinis brandos egzaminas Gramatikos (<i>gr</i>) ir leksikos (<i>ž</i>) klaidos skaičiuojamos 400 žodžių apimties tekste.		Mokyklinis brandos egzaminas Gramatikos (<i>gr</i>) ir leksikos (<i>ž</i>) klaidos skaičiuojamos 300 žodžių apimties tekste.	
	Mokyklose lietuvių mokomąja kalba	Mokyklose tautinių mažumų mokomąja kalba	Mokyklose lietuvių mokomąja kalba	Mokyklose tautinių mažumų mokomąja kalba
10	0–1 klaida		0–2 klaidos	
9	...		...	
8				
7				
6				
5				
4				
2				
1				
0				

4 lentelė

II. Kalbos taisyklingumo vertinimas

4. Raštingumas: rašyba ir skyryba

Taškai	Valstybinis brandos egzaminas Rašybos (I) ir skyrybos (V) klaidos skaičiuojamos 400 žodžių apimties tekste.		Mokyklinis brandos egzaminas Rašybos (I) ir skyrybos (V) klaidos skaičiuojamos 300 žodžių apimties tekste.	
	Mokyklose lietuvių mokomąja kalba	Mokyklose tautinių mažumų mokomąja kalba	Mokyklose lietuvių mokomąja kalba	Mokyklose tautinių mažumų mokomąja kalba
10	0–1 klaida		0–2 klaidos	
9	...		...	
8				
7				
6				
5				
4				
2				
1				
0				

5 lentelė

III. Teksto raiškos vertinimas:

5. Kalbinė raiška: žodingumas, sintaksinė įvairovė, logika, stilius

Taškai	Valstybinis brandos egzaminas Logikos (<i>lg</i>) ir stiliaus (<i>st</i>) trūkumai skaičiuojami 400 žodžių apimties tekste.		Mokyklinis brandos egzaminas Logikos (<i>lg</i>) ir stiliaus (<i>st</i>) trūkumai skaičiuojami 300 žodžių apimties tekste.	
	Mokyklose lietuvių mokomąja kalba	Mokyklose tautinių mažumų mokomąja kalba	Mokyklose lietuvių mokomąja kalba	Mokyklose tautinių mažumų mokomąja kalba
10	- Rašoma aiškiai, logiškai, glaustai, ir sklandžiai; raiška yra tinkamo funkcinio stiliaus. - Žodynas tikslus ir turtingas; sintaksinė sandara tinkama ir įvairi. 0–1 trūkumas.		- Rašoma aiškiai ir sklandžiai; raiška yra tinkamo funkcinio stiliaus. - Žodynas tikslus; sintaksinė sandara tinkama. 0–2 trūkumai.	
9				
8				
7				
6				
5				
4				
2				
1				
0				

6 lentelė

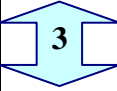
III. Teksto raiškos vertinimas:

6. Teksto struktūra

Taškai	Vertinimo aspektai
5	- Teksto struktūrinių dalių proporcijos tinkamos. - Teksto skaidymas pastraipomis pagrįstas. - Tekstas rašomas nuosekliai; nėra nemotyvuotų minties šuolių, nereikalingų pasikartojimų.
4	
3	
2	
1	
0	

Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminų programos 4 priedas

Temos plėtotės lygiai (pagal SOLO taksonomiją) – teorinis vertinimo vadovas

Lygiai	Lygių apibūdinimas	Temos plėtotės (ir giliosios teksto struktūros) aprašas
5	AUKŠČIAUSIAS <i>(puikiai)</i> <i>Sukuria, daro sintezę, kelia hipotezes, teorizuoja, pagrindžia, numato, diskutuoja, polemizuoja, reflektuoja.</i>	Gerai suformuotas rašinys su kryptinga įžanga ir pagrįstomis išvadomis. Identifikuojamos problemos, kurios svarstomos ne tiek temos viduje, kiek ieškant atramos už jos ribų; gerai suprantamas nagrinėjimo aspektas. Tikslinga svarstymo ar interpretavimo struktūra. Tinkamai parinkta medžiaga; įrodymai remiasi keletu šaltinių, puikiais kūrinių interpretacijomis. Akivaizdus išprusimas ar / ir novatoriškas mąstymas.
4	AUKŠTAS <i>(labai gerai)</i> <i>Nusako bendrais bruožais, išskiria, analizuoja, klasifikuoja, apibendrina, kategorizuoja.</i>	Rašinys gerai suformuotas, kryptinga įžanga, apibendrinanti pabaiga. Medžiaga tinkama. Turinys logiškai sklandus, mintys aiškiai išreikštos. Aiškiai atpažįstama argumentavimo struktūra, svarstomi skirtingi požiūriai ar skirtingos interpretacijos – darbo struktūra atspindi daug sudėtingesnę protinę veiklą.
 3	PAGRINDINIS <i>(gerai)</i> <i>Apibrėžia, pritaiko, sprendžia, interpretuoja.</i>	Tema plėtojama iš esmės gerai. Svarstoma problema nustatyta. Didžioji dalis medžiagos tinkama, interpretacijos pagrįstos. Mėginama struktūruoti. Yra įžanga ir pabaiga. Bandoma mąstyti logiškai, argumentuoti – iš dalies tai pavyksta, bet skirtingi požiūriai ar interpretacijos tik pristatomi, nėra jokių naujų minčių.
2	PATENKINAMAS <i>(vidutiniškai)</i> <i>Iš(si)aiškina, apibūdina, išvardija.</i>	Mokinys bando atskleisti ne tik savo požiūrį, bet pristatyti ir kitas nuomones ar pateikti daugiau įrodymų savo pozicijai pagrįsti. Didžioji dalis parinktos medžiagos tinkama, tačiau ji menkai siejama tarpusavyje. Mažai conceptualaus aiškinimo. Silpnos įžanga ir pabaiga. Mažai stengiasi, kad būtų aiški loginė rašinio struktūra.
1	ŽEMAS <i>(silpnai)</i> <i>Teigia, konstatuoja, atpažįsta, atgamina, cituoja, pamini, nurodo, įvardija.</i>	Vienakryptis santykis su tema – mokinys pasako savo požiūrį arba pateikia vienos rūšies pavyzdžių. Nėra svarstymo. Nedaug remiamasi literatūra. Prasta rašinio struktūra. Pagrindinė mintis rašinyje (gali būti) formuluojama tai vienaip, tai kitaip – trūksta logikos.
0	LABAI ŽEMAS <i>(nepatenkinamai)</i> <i>Nėra santykio: mokinys nesupranta užduoties, neturi ką pasakyti duota tema.</i>	Neatsakoma į temą; netinkamai nustatyta problema(-os) ar aspektas. Nėra erdvės samprotavimui, parinkta netinkama medžiaga. Prasta rašinio struktūra. Netinkamai naudojami pavyzdžiai; aptariamoms nereikšmingoms detalėms.